

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

кафедра політичних наук і права

ПОЛІТОЛОГІЯ

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів

Одеса 2016

Політологія. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів.
– ДЗ «ПНПУ імені К. Д. Ушинського», 2016. – 62 с.

Розробники: доктор політичних наук, професор С .М. Наумкіна, кандидат політичних наук, доцент В. В. Стоцький.

Рецензенти: доктор політичних наук, професор А. О. Сіленко
доктор політичних наук, професор О. О. Долженков

Затверджено на засіданні кафедри
політичних наук і права ДЗ «ПНПУ імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 8 від 31 березня 2016 р.

Зміст

Передмова

Тема 1. Політична думка країн Стародавнього Сходу.

Тема 2. Політична думка Стародавньої Греції.

Тема 3. Політична думка України к. ХІХ – поч. ХХ ст.

Тема4. Індивід як суб'єкт політики. Права особи.

Тема 5. Нація як суб'єкт політики. Політика і націоналізм. Доктрини націоналізму.

Тема6. Політичні системи США , Франції, ФРН, Великобританії.

Тема7. Місцеве самоврядування: поняття, завдання, принципи організації.

Тема8. Етнополітичні конфлікти.

Тема9. Політична модернізація.

Тема10. Політичний маркетинг.

Тема11. Політичний менеджмент.

Тема12. Демократія в сучасному світі.

Тема13. Виникнення і сутність геополітики.

Тема14. Україна в міжнародних відносинах.

Тема15. Політичний тероризм.

Теми рефератів.

Тестові завдання.

Типові завдання для підсумкової модульної контрольної роботи.

Передмова

Політичне життя сучасної України вимагає від працівників володіння всебічними і глибокими знаннями про політику, політичні відносини і процеси, політичну культуру, політичні системи і режими, політичні партії та суспільно-політичні рухи, класи, соціальні групи, клани, еліти, їх інтереси, форми діяльності в політиці, методи боротьби за владу тощо.

Методичний посібник з «Політології» спрямований на:

- розширення та збагачення знань студентів, посилення теоретико-методологічної і професійної підготовки тих, кому доведеться освоювати складну політико-правову дійсність, приймати рішення в різних колізійних ситуаціях, особливо тих, що стосуються долі людей, виступати в ролі активних суб'єктів політики й права.
- соціалізація особи й формування політико-правової культури, залучення до демократичних цінностей. Курс політології повинен дати студенту необхідний мінімум знань про політичні реалії, норми політичної поведінки, політичні цінності; він має сприяти вихованню освічених людей, спроможних раціонально і критично давати оцінку політичним феноменам, робити усвідомлений політичний вибір.

Мета і завдання навчальної дисципліни. Метою курсу є набуття базових знань з історії політичної думки, теорії політичної науки та прикладної політології: ознайомлення з основними поняттями та категоріями політичної науки, спеціально-науковими теоретичними та прикладними методами пізнання, принципами та механізмами розвитку та функціонування політичної системи, особливостями процесу інституціоналізації політичних відносин в Україні тощо.

Основні завдання вивчення дисципліни «Політологія» полягають в тому, щоб допомогти майбутньому педагогові опанувати систему політичних знань, які змогли б стати теоретичною базою для осмислення сучасних соціально-політичних процесів, критерієм оцінки цих процесів з позицій інтересів суспільства, основою для формування громадянської політичної культури. Курс політології наділяє особу знаннями та навичками, необхідними для успішної самореалізації особи в системі політичних та громадянських відносин, і хоча і не гарантує виховання моральних якостей, які творять з індивіда громадянина, втім, опосередковано сприяє і цьому.

Вимоги до знань та вмінь. Як результат вивчення курсу студент повинен: знати закономірності становлення предмету політичної науки в історії політичної думки;

механізми соціально-історичної зумовленості розвитку та функціонування системи політичних відносин; спеціально-наукові теоретичні та прикладні методи пізнання; принципи розвитку та функціонування політичних систем країн світу; особливості функціонування політичної системи України; закономірності становлення та діяльності основних політичних інститутів суспільства; критерії типологізації політичних режимів сучасності; принципи функціонування виборчої та партійних систем; сутність та структуру політичної свідомості, види політичної культури; основних учасників політичного процесу та способи рекрутування політичної еліти; уміти використовувати теоретичні знання на практиці; здійснювати коректний аналіз та оцінку політичної ситуації; грамотно висловлювати власну політичну позицію у різних формах політичної участі; ефективно протистояти політичним маніпуляціям та зловживанням влади з боку інших осіб.

Зміст самостійної роботи студентів складається з таких видів робіт: підготовка до усіх видів поточного і підсумкового контролю, у тому числі семінарських занять, контрольних робіт, залікових модулів і екзамену, самостійного опрацювання окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі, а також виконання творчо-аналітичних завдань до кожної з тем навчальної дисципліни.

Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі спеціальності. Курс «Політологія» є складовою професійної підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Тема 1. Політична думка країн Стародавнього Сходу

Завдання для самостійної роботи

- 1) Що об'єднує і чим відрізняються чотири найбільш відомі суспільно - політичні течії, які домінували в політичній думці в часи існування династії Чжоу у Китаї?
- 2) Які загальні риси характерні для джерел політичної думки Стародавньої Індії - Вед (священним знанням)?
- 3) В чому відмінність буддизму від брахманізму з політичної точки зору? Як шлях без діяння вплинув на авторитет брахманів?
- 4) Порівняйте погляди Конфуція та Лао -цзи на природу війн, відношення до них та ставлення до внутрішньої та зовнішньої політики.
- 5) Біблія і її вплив на уявлення стародавніх євреїв про державу, право, державний устрій, закони. Вплив Біблії на світову та європейську спадщину, політичну та правову думку.
- 6) «Закони Хамурапі» та «Авеста» порівняльна характеристика та вплив на послідовників
- 7) Проаналізувати вплив стародавніх вчень на ідеї середньовіччя.

Заповнити порівняльну таблицю

Течія	Легізм	Конфуціанство
<i>Засновник</i>		
<i>Трактат</i>		
<i>На що спиралась</i>		
Чим обмежувалася влада правителя		
Який суспільство вважалось ідеальним		
Відношення до науки		
Які верстви населення представляв		
Влада спирається на		
Відносини до війн		

Дискусія (за методом «Прес»)

Як Ви вважаєте, чи є зв'язок суспільно – політичних течій Стародавнього Китаю із сучасними політичними доктринами? Назвіть позитивні та негативні сторони таких тенденцій.

Метод «Прес»

Вам потрібно вибрати та аргументувати чітко визначену позицію із зазначеної проблеми, що обговорюється. За допомогою цього методу Ви зможете навчитися формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання аргументовано, чітко, лаконічно.

Метод «Прес» має таку структуру та етапи:

1. ПОЗИЦІЯ Я вважаю, що...
(висловіть свою думку, проясніть,
в чому полягає ваша точка зору)
2. ОБГРУНТУВАННЯ ...тому, що...
(визначте на чому ґрунтуються
докази на підтримку Вашої позиції)
3. ПРИКЛАД ...наприклад...
(наведіть факти, які демонструють
Ваші докази та посилять Вашу позицію)
4. ВИСНОВКИ Тому я вважаю...
(узагальніть власну думку, зробіть
висновок про те, що необхідно робити)

Рекомендована література

1. Андрусак Т. Г. Історія політичних та правових вчень: Навч. посіб. / Т. Г. Андрусак. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001.
2. Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / Г. Г. Демиденко. – Харків : Консум, 2004.
3. Історія політичних та правових вчень : Підручник для вузов / Під заг. ред. проф. В. С. Нерсисянц – М., 2003
4. Колісниченко А. І. Історія держави і політико-правових вчень Стародавньої Греції та Риму : Навч. посіб. / Колісниченко. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002.

5. Мироненко О. М., Горбатенко В. П. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. / О. М. Мироненко, В. П. Горбатенко. – К. : ВЦ «Академія», 2010.
6. Мірошніченко М. І., Мірошніченко В. І. Історія вчень про державу і право : Навчальний посібник / М. І. Мірошніченко, В. І. Мірошніченко.. – К. : Атіка, 2001.
7. Орач Є.М. Історія політичних та правових вчень : Навчальний посібник / Є. М. Орач. – К. : Атіка, 2005.
8. Політологія : підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.
9. Трофанчук Г. І. Історія вчень про державу і право : Навч. посіб. / Г. І. Трофанчук. – К. : Магістр – ХХІ сторіччя, 2005.
10. Федущак-Паславська Г. М. Історія політичних та правових учень : Навч-метод. посіб. для студентів юридичного факультету / Г. М. Федущак-Паславська. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного ун-ту імені Івана Франка, 2008.
11. Черній А. М. Політологія : Підручник / А. М. Черній. – К. : Міленіум, 2013. – 426 с
12. Шляхтун П. П. Політологія : історія та теорія : Підручник / П. П. Шляхтун. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 472 с.
13. Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень : підручник / Ф. П. Шульженко. – К. : Юрінком Інтер, 2004.
14. Шульженко Ф. П., Андрусак Т. Г. Історія політичних і правових вчень : Навч. посіб. – 3-є вид., стер. / Ф. П. Шульженко. – К. : Юрінком Інтер, 2002.
15. Шульженко Ф. П., Наум М. Ю. Історія вчень про державу і право: курс лекцій / За ред. В. В. Копейчикова / Ф. П. Шульженко, М. Ю. Наум. – К. : Юрінком Інтер, 2001.
16. Щербина П. Ф. Історія політичних і правових вчень стародавнього світу : Курс лекцій / П. Ф. Щербина. – Хмельницький : ХІУП, 2000.

Тема 2. Політична думка Стародавньої Греції.

Питання для дискусії

- 1) Складіть схему: вчення Аристотеля про «правильні» і «неправильні» форми держави і дайте характеристику кожної з них.
- 2) Чому політія, яка взяла найгарніші риси від олігархії та демократії є найбільш улюбленою формою держави за Аристотелем?

3) Символом античного світу та його мудрості є Сократ. Проте не всім зрозумілі мотиви його смерті. Чому він не погодився тікати з державної в'язниці та уникнути кари, навіщо Сократ вибрав смерть ?

4) Перший утопіст Платон вважав, що сім'я та приватна власність не повинні відволікати від державних справ, тому правителі та воїни не повинні мати ні одного ні іншого. Чи згодні Ви з Платоном?

5) Назвіть основні причини появи перших міфологічних тлумачень влади й держави.

6) Чим відрізняються погляди Платона і Арістотеля на функції держави і що їх об'єднує?

Доповніть перелік тез:

Політичні ідеї Платона (428-347 рр. до н. е.)
Політичне вчення виклав головним чином в діалогах «Держава», «Законои» та ін.:
Розробив концепцію полісу, чотирьох стадій його розвитку;
Обґрунтував концепцію ідеальної держави (провідна думка - ідея справедливості: кожен робить своє діло згідно з власними задатками; суспільство функціонує на засадах солідарності та колективізму; найкраща форма держави - аристократія);
•Запропонував модель державного устрою, у якій регламентація життя громадян набирає загального, тотального характеру. Основа такого ладу - детальні й суворі закони, законослухняність громадян
Політичне вчення Арістотеля (384-322 рр. до н. е.)
Політичне вчення виклав головним чином у творах «Політика», «Афінська політія» та ін. :
•Визначив людину як «політичну істоту», чия сутність проявляється насамперед у державному житті;
•Вперше розмежував владу на законодавчу, адміністративно-управлінську та судову;
•Визначив правильні і неправильні форми державного правління;
•Найкращим державним ладом вважав змішану форму влади, коли править середня верства населення;
•Політику тісно пов'язував з моральністю (добродітностями) та етикою, які вважав вступом до політики;
•

Завдання:

1. Співставте політичні ідеї Стародавнього Сходу та Стародавньої Греції.
2. Деякі політологи вважають, що політичне вчення Платона є теоретичним джерелом тоталітаризму. Випишіть, які, на ваш погляд, ідеї Платона можуть слугувати підставою для таких тверджень.
3. Аристотель розрізняв два види справедливості: справедливість зрівняльну і справедливість розподільчу. Чим відрізняються ці два види справедливості? За яким принципом, за Аристотелем, повинно здійснюватися розподіл благ в суспільстві?
4. Поясніть, чому античні мислителі Платон та Аристотель засуджували демократію як форму державного правління? Як ви розумієте твердження Платона, що саме свобода знищує демократію, а «демократія п'яніє свободою».

Заповнити порівняльну таблицю

	Стародавня Греція	Середньовіччя
Походження держави		
Статус правителя		
Закони та покарання		
Відношення до сім'ї		
Відношення до народу		
Приватна власність		
Форми державного устрою		
Прояви демократії		

Рекомендована література

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень : Навч. посібник / Т. Г. Андрусяк. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001.
2. Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / Г. Г. Демиденко. – Харків : Консум, 2004.
3. Історія політичних та правових вчень : Підручник для вузов. Під заг. ред. проф. В. С. Нерсесянц – М., 2003
4. Колісниченко А. І. Історія держави і політико-правових вчень Стародавньої Греції та Риму : Навч. посібник / А. І. Колісниченко. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002.
5. Мироненко О. М., Горбатенко В. П. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. / О. М. Мироненко, В. П. Горбатенко. – К. : ВЦ «Академія», 2010.

6. Мірошніченко М. І., Мірошніченко В. І. Історія вчень про державу і право : Навчальний посібник / М. І. Мірошніченко, В. І. Мірошніченко. – К. : Атіка, 2001.
7. Орач Є. М. Історія політичних та правових вчень : Навчальний посібник / Є. М. Орач. – К. : Атіка, 2005.
8. Трофанчук Г. І. Історія вчень про державу і право : Навч. посібник / Г. І. Трофанчук. – К. : Магістр – XXI сторіччя, 2005.
9. Федущак-Паславська Г. М. Історія політичних та правових учень : Навч-метод. посіб. для студентів юридичного факультету / Г. М. Федущак-Паславська. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного ун-ту імені Івана Франка, 2008.
10. Черній А. М. Політологія : Підручник / А. М. Черній. – К. : Міленіум, 2013. – 426 с
11. Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень : підручник / Ф. п. Шульженко. – К. : Юрінком Інтер, 2004.
12. Шульженко Ф. П., Андрусак Т. Г. Історія політичних і правових вчень : Навч. посіб. – 3-є вид., стер. / Ф. П. Шульженко, Т. Г. Андрусак. – К.: Юрінком Інтер, 2002.
13. Шульженко Ф. П., Наум М. Ю. Історія вчень про державу і право: курс лекцій / За ред. В. В. Копейчикова / Ф. П. Шульженко, М. Ю. Наум . – К. : Юрінком Інтер, 2001.
14. Щербина П. Ф. Історія політичних і правових вчень стародавнього світу : Курс лекцій / П. Ф. Щербина. – Хмельницький : ХІУП, 2000.

Тема 3. Політична думка України ХХ ст.

Логічні завдання

Завдання:

- 1) Запропонуйте власну схему класифікації напрямів політичної думки в Україні.
- 2) Чому М. Грушевський, який став на позицію незалежної Української держави, вважається представником демократично-народницького напрямку?
- 3) В чому полягає спільність поглядів М. Драгоманова й І. Франка?
- 4) Якою є відмінність між консерватизмом і народництвом?
- 5) Аналіз комуністичного вчення українськими мислителями ХХ ст.
- 6) В. Липинський писав: «Нація – це реалізація хотіння бути нацією. Коли нема хотіння, виявленого в формі ідеї – нема нації. Але так само нема нації, коли це хотіння не реалізується в матеріальних формах держави». Чи згодні ви з цією думкою? Аргументуйте відповідь.
- 7) Розкрийте зміст розвитку політичної думки в Україні у діаспорі.

- 8) Охарактеризуйте сучасний стан розвитку політичної науки в Україні
- 9) Порівняйте українську політичну думку Нової доби з політичними концепціями українських мислителів ХХ ст.
- 10) Зробіть порівняльний політологічний аналіз основних ідей брошури С. Мазлаха і В. Шахрая «До хвили» та суспільно-політичних думок, висловлених у художніх і публіцистичних творах М. Хвильового.

Теми для дискусії

- 1) Охарактеризуйте особливості поглядів українських мислителів ХІХ – початку ХХ ст. на українську державність та соціальну ієрархію у цій державі?
- 2) У чому полягає принципова відмінність в поглядах на майбутнє України М. Драгоманова і М. Міхновського
- 3) Внесок М. Грушевського і В. Винниченка в розвиток української політичної думки.
- 4) Значення Універсалів 1917–1918 рр. для політичного життя та відродження української державності.
- 5) І. Лисяк-Рудницьким український народ «недержавним», одна з основних причин цього явища, відсутність національної політичної еліти. Чи актуальне це поняття для ХХІ століття?

Дискусія

«Соборність України в концепціях українських мислителів»

Погляди на соборність класиків української політичної думки:

1. М. Грушевський: «...завдяки історичним і іншим обставинам ми бачимо вельми значні відмінності в житті, у мові, у всіляких відносинах між правобічною і лівобічною Україною, між хліборобним Херсоном і фабричною Катеринославщиною або козацькою Кубанню. Зійти зі всеукраїнського стану, йти далі тією ж дорогою, якою відмежовують тепер «галичанину» від «Українщини», грати на дудці провінціалізмів, було б великою тактичною помилкою. Національна тактика наказує органічною роботою приводити до загального знаменника все багатство українських діалектів і всю різноманітність українського життя...

«Люди, яким не потрібен більш сильний розвиток українства хапаються за ці відмінності, створені на нашому національному тілі чужими впливами і зовнішніми

обставинами і поняття одноцільної української території і її автономії підмінюють поняттям краю, області, і з української території викроюють обласні автономії. Але в інтересах українського національного розвою на теперішній стадії лежить власне концентрація всіх національних сил, а для цього — всіх частин української території. Потрібно розвивати в них відчуття єдності, солідарності, близькості, а не роздмухувати відмінності, які їх розділяють і які при такому роздмухуванні можуть привести до повного від'єднання, культурного і національного, різних частин української землі...».

2. І. Франко висував перед галицькою молоддю завдання подолання будь-якого «регіонального партикуляризму». «Ми повинні, – писав він, – навчитися відчувати себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіційних кордонів».

3. В. Липинський: «Соборність може бути досягнута тільки гармонійним взаємним перетином двох сил: доосередкової сили — матеріально і морально авторитетної, єдиної і національної — центральної державної Влади, і відосередкової сили якомога більш широких автономій поодиноких українських країв, спаяних в єдину цілісність цією сильною державною владою. Тільки при існуванні цих двох сил — коли всіх українських людей притягатиме одна спільна столиця статичністю і силою державної української Влади, і коли вони туди привозитимуть свої провінційні культурні окремішності, зрошені в окремих краях, а звідти вивозити знайомство українських людей інших провінційних культур — може настати взаємне пізнавання українців, без якого всі «соборності» будуть тільки пустим звуком».

Рекомендована література

1. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення / В. Винниченко. — К., 1991.
2. Гусев В., Лозинська Л. Філософські роздуми В. Винниченка: проблеми аналізу й самоозначення / В. Гусев, Л. Лозинська // Політологічні читання. – 1992. – № 3.
3. Касьянов Г. Шістдесятники. Дисиденти. Неформали: Знайомі незнайомці / Г. Касьянов // Віче. – 1994. – № 10.
4. Коваленко А. Українська політологія: проблеми та труднощі періоду становлення / А. Коваленко // Сучасність — 1994. — № 10
5. Кравченко Б., Прилюк Ю. Політичний лад в Україні та політична наука / Б. Кравченко, Ю. Прилюк // Політологічні читання. – 1992. – № 1.
6. Куди йдемо? Матеріали науково-практичної конференції «Ідеологія та ідейно-політичні засади державного будівництва в Україні». – К., 1993.
7. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе у 2-х тт. / І. Лисяк-Рудницький. – К., 1994.

8. Мазлах С., Шахрай В. Розділи з книги «До хвили (що діється в Україні і з Україною?)» / С. Мазлах, В. Шахрай // Політологічні читання. – 1993. – № 3.
9. Мотиль О. Дмитро Донцов / О. Мотиль // Політологічні читання. – 1992. – № 1.
10. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2014. – 426 с.
11. Політологія в Україні : стан та перспективи розвитку : Збірник наукових доповідей і статей. – К., 2000.
12. Потульницький В. А. Політична доктрина В Липинського // Український історичний журнал. – 1992. – № 9.
13. Трощинський В. П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / В. П. Трощинський. – К., 1994.

Тема 4. Індивід як суб'єкт політики. Права особи.

Темі доповідей

1. Особа як суб'єкт і об'єкт політики.
2. Особливості політичної соціалізації в сучасній Україні.
3. Способи формування демократичної культури особистості.
4. Подолання відчуження особистості від влади: теорія і практика.
5. Способи впливу політичної соціалізації на політичне лідерство.
6. Політична соціалізація молоді.
7. Політична соціалізація в пострадянській Україні.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте характеристику сучасного політичного лідера.
2. Розкрийте технології прийняття рішень.
3. Визначте позитивний і негативний вплив лідерства на політичний процес.
4. Дайте характеристику форм функціонування політичного лідерства.
5. Розкрийте взаємодію ЗМІ та сучасного лідера.
6. Розкрийте теорії політичного лідерства.

Логічні завдання

1. Назвіть головні умови активізації процесу соціалізації особистості і суспільства.

2. Як впливають на процес соціалізації історичні, національні, культурні особливості країни?
3. Назвіть найбільш характерні риси політичної культури у політичних лідерів України.
4. Головним чинником політичної соціалізації В.Ленін вважав знання:
«...Неписьменна людина стоїть поза політикою, їй необхідно набути освіти. Без цього не може бути політики, без цього є тільки чутки, плітки, козні, але не політика.» Чим, на Ваш погляд, обумовлена зростаюча роль політичних знань у процесі соціалізації?
5. Україна – багатонаціональна держава. Чи означає це, що її політична соціалізація повинна мати характер конфлікту? Які фактори допомагають запобіганню конфліктності?
6. Чим відрізняється політична участь від політичної соціалізації?
7. У чому, на вашу думку, полягають особливості політичної соціалізації за різних типів політичних режимів?
8. Як співвідносяться політична соціалізація і політичне відчуження?
9. Який зв'язок існує між політичною соціалізацією і політичним пануванням?

Питання для дискусії

1. У чому сутність сучасних теорій політичного лідерства?
2. Розкрийте сутність позитивного і негативного впливу лідерства на політичний процес.
3. Які форми функціонування політичного лідерства?
4. Розкрийте взаємозв'язок лідерства та політичного менеджменту.
5. Дайте загальну характеристику харизматичного лідера.
6. Які вимоги висуває суспільство до політичного лідера?
7. Який взаємозв'язок менталітету та інституту лідерства?
8. У яких сферах політичного життя ефективно політичне лідерство?
9. Кого ви вважаєте реальними політичними лідерами в історії українського суспільства?
10. Розкрийте роль лідера в сучасній Україні.

Дискусія «Концепції політичної участі. Що вдалося пояснити?»

В сучасній політичній науці існує декілька концепцій, що претендують на пояснення і розуміння причин політичної участі (і перш за все електорального).

1. Значної популярності набула так звана теорія раціонального вибору. Вона будується на логічному допущенні, що більшість індивідів прагне раціональної поведінки. При цьому раціональність не тотожна логічності. Основоположник цієї теорії Е. Даунс визначає раціональність як рух людини «до досягнення своєї мети таким шляхом, який, на його

думку, вимагає якнайменших можливих витрат рідкісних ресурсів на одиницю одержуваного результату». Частина дослідників трактує раціональність як принцип максимізації вигоди. Таким чином, політична участь, з погляду прихильників даної теорії, базується на співвідношенні витрат з одержуваною від політичної участі вигодою. В тому випадку, якщо вигода значно більше витрат, індивід виявляє політичну активність. Згідно з адептами даної концепції, політика постає як результат взаємодії різних одиничних інтересів і волі. Її одиницею стає окрема людина зі своїми інтересами і перевагами. Критики цієї теорії акцентують увагу на тому, що вона базується на абстрактних допущеннях стабільності, послідовності і остаточної визначеності переваг, тоді як насправді індивіди ухвалюють рішення часто в швидко змінних умовах і під впливом ситуативних чинників.

2. У протилежність теорії раціонального вибору, «мичиганская модель» електоральної участі як первинна змінна політичної поведінки розглядає партійну ідентифікацію виборців. Саме вона визначає ставлення виборця до серйозних політичних подій і почуття, випробовувані до кандидатів. У свою чергу, партійна ідентифікація формується через політичну соціалізацію, головним агентом якої є сім'я.

3. Психологічна школа робить акцент на мотивах і установках індивіда. Відповідно вчені орієнтуються на вивчення психологічних рис особи, її емоційних, когнітивних і поведінкових характеристик. Мета вивчення:

- виявлення взаємозв'язків установок і поведінки особи, а основні методи вивчення
- соціологічні опитування, робота з фокус-групами, психологічні експерименти.

4. У рамках інституційного підходу затверджується, що політична активність залежить не від психологічних характеристик особи, соціального статусу, рівня освіти, а від можливостей впливу виборців на уряд, що надається політичними інститутами. Розгляньте названі вище концепції. Які, на Вашу думку, їхні достоїнства і недоліки? Яка з них може претендувати на пояснення широкого кола чинників, що визначають політичну участь? Виразіть своє ставлення до кожної з цих концепцій. На основі, якої з них ви могли б найповніше розкрити причини політичної участі? Співставте свою точку зору з думкою студентів вашої групи.

Найдіть вагомі аргументи для обґрунтування своєї позиції.

Рекомендована література

1. Буткевич В. Права людини в Україні / В. Буткевич // Права людини в Україні. – К., 1995. – С. 4.

2. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года // Международное право в документах : учеб. пособ. [3-е изд., перераб. и доп.] / Сост.: Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. – М., 2002. – 824 с.
3. Загальна теорія держави і права / За ред. М. В. Цвік. – Харків : Право, 2002. – 432 с.
4. Зеленько Г. І. Громадські організації як структури громадянського суспільства (на прикладі Молдови) / Г. І. Зеленько, В. І. Анікін // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. 2011. – Серія 22. – Вип. 6. – С. 40–47.
5. Конституційне право України / За ред. В. Ф. Погорілка. – К., 2002. 290.
6. Конституции зарубежных государств [Электронный ресурс] / сост. проф. В. В. Маклаков. – М. : Издательство БЕК, 2002. – Режим доступа: <http://www.vuzlib.net/beta3/html/1/16814>.
7. Кулеба О. Молодіжні громадські організації: різновиди, суспільні функції та проблеми їх діяльності / О. Кулеба // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2012. – Вип. 24. – С. 45–50.
8. Малявін Є. В. Громадські об'єднання як складова частина політичної організації суспільства / Є. В. Малявін, Н. М. Семке // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2011. – Вип. 29 (33). – С. 148–156.
9. Марушкевич Б. М. Молодіжні громадські організації в Україні: завдання та принципи функціонування за умов трансформації суспільства / Б. М. Марушкевич // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т ; [редкол. : Бех В. П. та ін. ; відп. за вип. Катаєв С. Л.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 49. – С. 45–53.
10. Морозова Л. А. Теория государства и права. – М., 2005. – С. 428–441.
11. Скакун О. Ф. Теория государства и права / О. Ф. Скакун. – Харьков : Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 21€0 с.
12. Тодика Ю. М. Конституція України: проблеми теорії і практики. – Харків : Факт, 2000. – 608 с.
13. Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран. – М., 2001. – 162с.
14. Фрицький О. Ф. Конституційне право України. – К., 2002. – 127 с..
15. Юлдашев О. Природно-правова цінність категорії «гідність людини» як підґрунтя будь-якого реформування (до проблеми принципів державотворення) / О. Юлдашев // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 1(28). – С. 96-100.

Тема 5. Нація як суб'єкт політики. Політика і націоналізм. Доктрини націоналізму.

Ніхто нам не збудує держави, коли самі її не збудуємо,
і ніхто з нас не сформує нації, коли ми самі нацією не захочемо бути.

В'ячеслав Липинський

ТЕМАТИКА ЕСЕ.

- 1) Микола Міхновський – романтик української ідеї.
- 2) Головні ідеї чинного націоналізму Дмитра Донцова.
- 3) Чинний націоналізм як ідеологічне підґрунтя ОУН.
- 4) «Націократична держава» Миколи Сціборського.
- 5) Трансформації «інтегрального» націоналізму.

Питання для дискусії:

Як пов'язані між собою етнос – нація – держава у різних країнах, хто кого творить і за яких обставин ?

Чи кожна нація має етнічну основу і може розглядатися як наступний, вищий ступінь етнічного розвитку ?

Чи кожен етнос, що має власну державу може вважатися нацією ? (наприклад русичі в часи Київської княжої держави)

Яке означення підходить для усіх націй та які є їх різновиди?

Чим відрізняється «сепаратизм» від «національно-визвольного руху» ?

Чи є в Україні підстави для сепаратизму ?

Дискусія «Критерії нації»

«Велике питання, що стояло в центрі європейської політики XIX століття, полягало у тому, хто повинен правити - принци чи народ? Перша світова війна, змівши династичних монархів континенту і їх імперії, вирішила це питання, але лише для того, щоб поставити інше : як повинен правити народ - за допомогою обраних представників, чия влада буде обмежена, або за допомогою самозваної політичної еліти, що здійснює тотальний контроль над тими, ким вона править ? Після Другої світової війни і після

завершення холодної війни тоталітаризм у Європі був розтрощений. Однак на порядок денний постало третє питання, яке заложив основу великомасштабного насильства, що послідувало за крахом комунізму і закінченням суперництва Сходу і Заходу на європейському континенті: хто саме є народом, який повинен реалізовувати цілі самоврядування?» (М. Манделбаум «Майбутнє націоналізму»).

Як Ви вважаєте, за якими критеріями можливо виділити окремі народи і нації, що повинно їх об'єднувати чи розмежовувати?

Чи підходе для сучасного світу критерії які ставили для еллінів у стародавній Греції, коли Ви не повинні були народитись у Греції, щоб бути греком, проте повинні були одягатись, розмовляти, мислити, як грек?

Рекомендована література

1. Гелнер Е. Нації та націоналізм / Е. Гелнер. – Київ, 2003.
2. Зеленько Г. І. Громадські організації як структури громадянського суспільства (на прикладі Молдови) // Г. І. Зеленько, В. І. Анікін // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. 2011. – Серія 22. – Вип. 6. – С. 40–47.
3. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму / Г. Касьянов. – Київ, 1999.
4. Кулеба О. Молодіжні громадські організації: різновиди, суспільні функції та проблеми їх діяльності / О. Кулеба // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2012. – Вип. 24. – С. 45–50.
5. Малявін Є. В. Громадські об'єднання як складова частина політичної організації суспільства / Є. В. Малявін, Н. М. Семке // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2011. – Вип. 29 (33). – С. 148–156.
6. Марушкевич Б. М. Молодіжні громадські організації в Україні: завдання та принципи функціонування за умов трансформації суспільства / Б. М. Марушкевич // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т; [редкол.: Бех В. П. та ін.; відп. за вип. Катаєв С. Л. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 49. – С. 45–53.
7. Сміт Е. Національна ідентичність / Е. Сміт. – Київ, 1994.
8. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Е. Сміт. – Київ, 2006.
9. Сміт Е. Культурні основи націй / Е. Сміт. – Київ, 2009.
10. Шнаппер Д. Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації / Д. Шнаппер. – Харків, 2007.

11. Шпорлюк Р. Імперія та нації / Р. Шпорлюк. – Київ, 2000.
12. Салтовський О. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки / О. Салтовський. – Київ, 2002.

Тема 6. Політичні системи США, Франції, ФРН, Великобританії.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте поняття: системність, системний підхід, системний аналіз, система.
2. З'ясуйте головні концепції основоположників сучасної теорії політичних систем.
3. Схарактеризуйте особливості політичних систем країн Західної Європи.
4. Проаналізуйте основні шляхи модернізації та трансформації політичних систем.
5. З'ясуйте основні стабілізуючі фактори функціонування політичної системи.
6. З'ясуйте механізми функціонування політичних систем суспільства.
7. Проаналізуйте залежність рівня й типу політичної культури суспільства та типу політичної системи.
8. З'ясуйте місце інституту президентства політичної системи суспільства.

Чим політична система України відрізняється від політичних систем країн Західної Європи?

Заповнити порівняльну таблицю

Політична система	США	Франція	ФРН	Великобританія
<i>Політичний режим</i>				
<i>Адміністративно-територіальний устрій держави</i>				
<i>Політична культура</i>				
<i>За характером взаємодії з середовищем</i>				
<i>Тип суспільства</i>				
<i>Відношення до індивідуальної свободи</i>				

ТЕМАТИКА ЕСЕ

для проведення індивідуально-консультаційної роботи.

1. Конституція США 1787 р. та її специфічні риси.
2. Політичні партії в США. Особливості двопартійної системи.
3. Конгрес США. Правове становище та повноваження палат.
4. Правове становище Президента США.
5. Верховний суд США.
6. Американський федералізм. Правове становище штатів.
7. Правове становище особи в США. Білль про права.
8. Конституція Великобританія – загальна характеристика.
9. Роль монарха в управлінні країною у Великобританії.
10. Парламент Великобританії - структура і повноваження палат.
11. Уряд і Кабінет у Великобританії.
12. Особливості двопартійної системи Великобританії.
13. Муніципальна система Великобританії. Проблема правового положення Шотландії, Уельсу, Північної Ірландії.
14. Конституція Франції 1988 р..
15. Інститут президентства у Франції.
16. Уряд Франції. Взаємовідносини Президента і уряду.
17. Система місцевих органів Франції.
18. Судова влада у Франції.
19. Конституційний контроль у Франції.
20. Особливості Конституції ФРН 1949 р.
21. Конституції та конституційний розвиток в ФРН.
22. Федералізм і самоврядування в ФРН.

Рекомендована література

1. Актуальные проблемы Европы. – М., Выпуски 1992–1994 гг.
2. Белов Г. А. Политическая система / А. Г. Белов // Кентавр. – 1995. – № 2.
3. Белов Г. А. Функции политической системы / А. Г. Белов // Кентавр. – 1995. – № 3.
4. Гаджиев К. С. Тоталитаризм как феномен XX века / К. С. Гаджиев // Вопросы философии. – 1992. – № 5.

5. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібник / [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
6. Герасимов Е. Н. Дорогу к свободе осилит идущий: от авторитаризма к практическому гуманизму / Е. Н. Герасимов. – К., 1997.
7. Лернер М. Развитие цивилизации в Америке / М. Лернер. – М., 1992.
8. Ордещук П. Американская политическая система: поиск эффективной демократии / П. Ордещук // Свободная мысль. – 1991.– № 18.
9. Латинская Америка и Карибы. Политические институты и процессы / Отв. ред. З. В. Ивановский. – М. : Наука, 2000.
10. Политическая система США: актуальные измерения. – М. : Наука, 2000.
11. Селезнев Л. И. Политические системы современности: сравнительный анализ / Л. И. Селезнев – СПб, ТОО ТК «Петрополис», 1995.
12. Сударев В. П. Взаимозависимость и конфликт интересов. США и Латинская Америка (вторая половина XX века) / В. П. Сударев. – М., 2000.

Тема 7. Місцеве самоврядування: поняття, завдання, принципи організації.

Завдання для самостійної роботи

1. Функції і повноваження місцевого самоврядування.
2. Місцеві ради, органи місцевого самоврядування, організація їх роботи.
3. Організація роботи виконавських органів місцевих рад.
4. Відносини органів державної влади і місцевого самоврядування з судовими органами.
5. Умови дострокового припинення повноважень депутатів місцевих рад.

ТЕМАТИКА ЕСЕ

1. Поняття державного будівництва і місцевого самоврядування.
2. Нормотворча діяльність органів місцевого самоврядування.
3. Виконавчий апарат ради, організація його роботи.
4. Правовий статус депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів.
5. Форми і методи роботи виконавчих комітетів місцевих рад.

6. Депутатські запити, звернення, запитання, порядок їх внесення і розгляду

Питання для дискусії

- 1) Чи було протиріччя в законодавстві України в зв'язку зі статусом Криму до його тимчасової окупації?
- 2) Що є первинним, середнім і верхнім рівнем адміністративно-територіального устрою місто Київ?
- 3) Організаційна робота депутатів місцевих рад у виборчому окрузі.

Рекомендована література

1. Крищенко Л. Український парламентаризм / Л. Крищенко // Віче. – 1996. – № 11.
2. Битяк Ю. Конституційно-правові засади становлення та розвитку державної служби в Україні / Ю. Битяк // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – № 2 (13). – С. 75–83.
3. Битяк Ю. Оновлення змісту діяльності органів виконавчої влади – головна мета адміністративної реформи в Україні // О. Битяк // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 4(19). – С. 10–19.
4. Веніславський Ф. В. Конституційне визначення меж державної влади в Україні / В. С. Веніславський // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 2000. – № 43. – С. 17–22.
5. Гаращук В. М. Сутність, принципи та гарантії законності / В. М. Гаращук // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 1999. – № 42. – С. 106–112.
6. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібн/ [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
7. Делія Ю. Компетенційні спори: причини і шляхи їх подолання / Ю. Делія // Право України. – 2000. – № 6. – С. 32–33.
8. Заєць А. Принцип розподілу влад у новітній українській конституційно-правовій практиці / А. Заєць // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – № 2(13). – С. 40–50.
9. Козюбра М. Державна влада: межі здійснення та форма організації (політико-правні аспекти) / М. Козюбра // Українське право. – 1995. – № 1(2). – С. 4–13.

10. Корнієнко М. Державна влада і місцеве самоврядування: актуальні питання теорії і практики / М. Корнієнко // Українське право. – 1995. – № 1(2). – С. 68–77.

11. Політичні партії у виборах: теорія та практика виборчої кампанії: навчально-методичний посібник. – К. : Знання, 2012. – 373 с.

12. Станік С. Оптимізація нормотворчої діяльності як правового засобу утвердження прав і свобод людини / . Станік // Право України. – 1999. – № 5. – С. 3–7.

Тема 8. Етнополітичні конфлікти.

Питання для дискусії:

- 1) Відомо, що більшість держав світу багатонаціональні за складом свого населення, є й кілька поліетнічних держав. Чи тотожні поняття «поліетнічна держава» і «багатонаціональна за складом свого населення держава»? Пояснить свою позицію.
- 2) Чи є взаємозв'язок між націоналізмом і інтернаціоналізмом? Якщо є, то в чому, а якщо нема, то в чому?
- 3) Чи з'єднаються нації в майбутньому?
- 4) Яке майбутнє мов?
- 5) У чому полягає відмінність між поняттями «український народ», «українська нація», «народ України», «населення України»?
- 6) Особливості національної політики України.
- 7) Що таке національний суверенітет?
- 8) Яка залежність між поняттями «етнос» і «нація»?
- 9) Які передумови сучасного етнічного ренесансу в світі?
- 10) Чим відрізняється національна державність від національного суверенітету?
- 11) Що потрібно для формування національної свідомості та самосвідомості?
- 12) У чому причини виникнення шовінізму, расизму?
- 13) Що таке космополітизм?
- 14) Чи впливає релігія на політичний конфлікт?
- 15) Місце і роль національних відносин у політичному житті сучасного суспільств.

Завдання для самостійної роботи:

- 1) Назвіть і коротко охарактеризуйте підходи до визначення нації.
- 2) На яких підвалинах базується культура міжнаціонального спілкування? Назвіть їх, а також антиподи культури міжнаціонального спілкування.
- 3) Дайте визначення поняття «державна мова».
- 4) Дайте визначення понять «національна свідомість» і «національна самосвідомість».
- 5) Як взаємодіє між собою нація і держава?
- 6) Яка різниця між поняттями «патріотизм» і «націоналізм»?
- 7) У Конституції України (ст. 11) вжито поняття «корінні народи» та «національні меншини». Визначте зміст цих понять.
- 8) Що означає національне самовизначення народів?
- 9) Визначте причини деформації національного розвитку в Україні та зміст сучасної національної політики держави.
- 10) Проаналізуйте шляхи реалізації української національної ідеї Д. Донцова.
- 11) Порівняйте економічну і марксистсько-ленінську теорії походження націй. Що спільне і що відмінне в цих теоріях і що, на Ваш погляд, є слабким місцем чи хибним?
- 12) Проаналізуйте відомі теорії походження націй і визначте закономірності розвитку націй і національних відносин.
- 13) Проаналізуйте, які є складності і проблеми в реалізації етнонаціональної політики в Україні в сучасних умовах.
- 14) Порівняйте процеси національного самовизначення націй від процесу сепаратизму? Що таке геноцид і етноцид? Що в них спільне та відмінне?
- 15) Проаналізуйте етнонаціональну політику США, Франції, Росії та України щодо національних меншин.
- 16) Проведіть порівняльний аналіз понять «націоналізм», «інтернаціоналізм», «космополітизм», «сепаратизм», «шовінізм».
- 17) З'ясуйте сутнісні відмінності між етнічним та політичним типом нації.
- 18) Визначте основні напрями етнонаціональної політики.
- 19) Розкрийте сутність принципу самовизначення націй.
- 20) Спробуйте визначити шляхи «зняття» суперечностей етнонаціональних відносин та дайте їх характеристику.

Рекомендована література

1. Головатий М. Ф. Політична психологія : підручник для студ. вищ. закл. / М. Ф. Головатий. – К., 2006.
2. Зеленько Г. І. Громадські організації як структури громадянського суспільства (на прикладі Молдови) / Г. І. Зеленько, В. І. Анікін // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. 2011. – Серія 22. – Вип. 6. – С. 40–47.
3. Етнонаціональний розвиток України. Термін виникнення, персоналії. – К., 1993.
4. Загородній Ю. І., Куріло В. С., Савченко С. В. Політична соціалізація студентської молоді в Україні: досвід, тенденції, проблеми / Загородній Ю. І., Куріло В. С., Савченко С. В. – К. : Генеза, 2004.
5. Зущик Ю., Кривошеєнко О., Яблонський В. Фігури. Політичне лідерство в сучасній Україні / Зущик Ю., Кривошеєнко О., Яблонський В. Фігури. – К., 1999.
6. Крисаченко В. С., Мостяєв О. І. Україна: природа і люди / В. С. Крисаченко, О. І. Мостяєв. – К. : Інститут філософії НАН України, 2000. – 492 с.
7. Кулеба О. Молодіжні громадські організації: різновиди, суспільні функції та проблеми їх діяльності / О. Кулеба // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2012. – Вип. 24. – С. 45–50.
8. Кулібабчук В. В. Особа в сфері політики / В. В. Кулібабчук. – Вінниця, 1998.
9. Культура политического процесса : учебн. пособие / В. В. Трошихин, В. И. Теплов. – М. : РДЛ, 2001.
10. Кухта Б. Л., Теплоухова Н. Г. Політичні еліти і лідерство / Б. Л. Кухта, Н. Г. Теплоухова. – Львів, 1995.
11. Пахарев А. Д. Политическое лидерство и лидеры : монография / А. Д. Пахарев. – К., 2001. – 270 с.
12. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2014. – 426 с.
13. Пухтинський М., Власенко О., Ворона П., Лопатинський А., Обушний М. Українські еліти в контексті місцевого і регіонального розвитку: історія та сучасність // Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України. – Полтава : ПП Шевченко, 2009. – 160 с.
14. Ротар Н. Ю. Політична еліта та лідерство : навч. посіб. / Н. Ю. Ротар // Чернівецький нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2006. – 76 с.
15. Рудич Ф. М., Балабан Р. В. Політика в особах : політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контекст / Ф. М. Рудич.,

Р. В. Балабан // Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – К. : Парламентське видавництво, 2008. – 352 с.

16. Сміт Ентоні. Національна ідентичність / Е. Сміт. – К., 1994.

17. Цимбалістий Б. Тавро бездержавності. Політична культура українців / Б. Цимбалістий. – К., 1994.

18. Шкляр Л. Є. Українці : етногенез, етнос, етнімія / Л. Є. Шкляр // Генеза. – 1994. – № 2.

Тема 9. Політична модернізація

Завдання для самостійної роботи:

1) Порівняйте політичні процеси України і високорозвинених країн за: спеціалізацією політичних функцій; публічністю політичних рішень; клановим характером кадрової політики; внутрішньопартійною демократією.

2) У яких випадках суспільство змушене обрати стабілізацію, модернізацію або історичний прогрес? Наскільки вільний і водночас вимушений вибір тієї чи іншої спрямованості соціальних перетворень? Опишіть (перерахуйте соціальні індикатори) історичну ситуацію, вихід з якої передбачає стабілізацію або модернізацію чи історичний прогрес. Яка міра керованості соціальними перетвореннями у цих випадках? Чи залежить вона від історичної спрямованості розвитку?

3) Як співвідносяться поняття «політичний розвиток» і «політична модернізація»? Назвіть основні типи політичної модернізації. Як Ви розумієте термін «часткова модернізація»?

4) У концепціях модернізації велика увага приділяється проблемі співвідношення культури і демократії. При цьому вчені виходять або з тези, відповідно до якої тільки західна культура створює базу для розвитку демократичних інститутів, або з тези, що існує тільки одна або дві культури, особливо ворожі демократії (найчастіше називають іслам і конфуціанство). Проаналізуйте дані підходи до проблеми співвідношення культури і демократії. Чи сумісна демократія з незахідними культурами? Базуючись на досвіді політичних реформ в Україні, країнах Східної Європи і Китаї, з'ясуйте, які чинники є визначальними для процесу політичної модернізації.

Питання для дискусії

1. Форми політичного процесу та результат їх застосування:
  - революція і реформа;
  - політична криза і політичний конфлікт;
  - політичне рішення і політичний плюралізм;
  - повстання, бунт, заколот, путч;
  - політична кампанія і пряма дія в політиці.
2. До якого типу країн слід віднести Україну – до «традиційного» чи «сучасного» (за класифікацією Макса Вебера)
3. Які типи політичних процесів відбуваються в Україні?

Рекомендована література

1. Михальченко Н. Украинское общество: трансформация, модернизация, или лимитроф Европы? / Н. Михальченко. – К., 2001. – 243 с.
2. Новакова О. Авторитарна і демократична моделі політичної модернізації / Олена Новакова // Політичний менеджмент (спецвипуск), 2006. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=61&c=1336>
3. Жарраф М. Модернізація політичної системи Марокко: напрямки, етапи і перспективи / М. Жарраф // Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Мохамед Жарраф. – Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2004. – 20 с
4. Зворыкин Б. Этатистская модель социальной модернизации: влияние политических режимов и современный опыт реализации / Борис Зворыкин // Власть. – 2009. – № 3. – С. 21–24.
5. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2014. – 426 с.
6. Політологія : підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.
7. Проблема політичної модернізації: монографія / за заг. ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данільяна. – Х. : Право. – 2008. – 320 с.
8. Черній А. М. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2013. – 426 с.
9. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: Підручник / П. П. Шляхтун. — К. : Центр учбової літератури, 2010. – 472 с

Тема 10. Політичний маркетинг

Темі доповідей, рефератів

1. Специфіка застосування технологій «інформаційної війни» в політичній практиці в сучасній Україні.
2. Тактика проведення виборчих кампаній і формування політичного іміджу.
3. Теледебати як виборча технологія: українські реалії та досвід європейських країн.
4. Електоральна соціологія.
5. Технології лобістської діяльності: сутність та особливості застосування.
6. Нелегітимні політичні технології та методи боротьби з ними.
7. Політичний маркетинг та менеджмент.
8. Демократичний досвід проведення виборчих кампаній (на прикладі європейських країн).
9. Роль інформаційних технологій в політиці.
10. Політичні акції: проблеми та перспективи використання.

Логічні завдання

1. Наведіть приклади застосування стратегічних, тактичних, одноразових, циклічних політичних технологій в українській політичній практиці.
2. Запропонуйте власний варіант використання техніки «незвичайного образу» для кандидата в депутата у вашому регіоні з врахуванням необхідних додаткових умов.
3. Змодельуйте ситуацію застосування техніки «інформаційних шумів».
4. Охарактеризуйте специфіку формування іміджу на основі обраного типу політичного діяча: «борець з корупцією», «борець за правду», «інтелігент–інтелектуал». Наведіть приклади їхнього застосування в сучасній політиці України та європейських країн та порівняйте процес створення означених іміджів. Запропонуйте власні образи політичних лідерів.
5. Оцініть результативність та ефективність застосування політичної реклами в президентських кампаніях України 2004 та 2010 роках.
6. Визначте особливості проведення виборчих компаній у регіонах.
7. Проаналізуйте сучасне макросередовище та визначте особливості його впливу на розвиток мікроелементів політичного життя.
8. Наведіть приклади опитувань громадської думки в Україні та визначте сутність їхнього впливу на розуміння суспільно-політичних процесів, що відбуваються в нашому суспільстві.

9. З'ясуйте переваги і недоліки засобів поширення політичної реклами (газет, журналів, листівок, буклетів, проспектів, радіо, телебачення, рекламних щитів, плакатів тощо).
10. Проаналізуйте принципи політичного рекламування.

Питання до дискусії

1. Проаналізуйте основні етапи рекламної кампанії.
2. Що вам відомо про різновиди політичної реклами?
3. Які функції виконує політична реклама в суспільстві?
4. Яких правил конструювання іміджу кандидата засобами реклами треба дотримуватись при написанні замовлених статей, замовлених телепередач, замовленого ролика, офіційному виступі на телебаченні.
5. Як імідж організації, політичного лідера впливає на політичні процеси?
6. Якими принципами керуються ЗМІ при виборі тем публікацій і передач?

Дискусія (ділова гра)

1. Створити плакат, макет рекламного щита в рамках виборчої кампанії, рекламних акцій, пропаганди політичних поглядів, цілей, ідей у вигляді електронного макету або фотографії.
2. Написати звернення кандидата в Президента України до своїх виборців з актуальних питань української політики.
3. Розробити план політичної діяльності команди політичного лідера регіонального рівня.

Рекомендована література

1. Авторханов А. Технология власти / А. Авторханов. – М., 1991.
2. Бобик В. М. Як стати популярним, перемогти на виборах та утриматись на політичному Олімпі / В.М. Бобик. – К., 1993.
3. Лісовий В. Поняття політичної культури. Політична культура українців / В. Лісовий. – К., 1996.
4. Жданов І. Свідомий вибір чи маніпулювання масовою свідомістю / І. Жданов // Нова політика. – 2002. – № 1.
5. Ляпіна Т. В. Політична реклама / Т. В. Ляпіна. – К., 2000.
6. Оніщенко І. Г. Маркетинг сучасної виборчої компанії / І. Г. Оніщенко. // Збірник наукових праць. – К., 2000.
7. Політологія : підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.

8. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2014. – 426 с.
9. Почепцов Г. Виборчий імідж / Г. Почепцов // Нова політика. – 1998. – № 3.
10. Томенко М. Політичні технології у виборчій компанії Президента України / М. Томенко // Політична думка. – 1999. – № 16.
11. Українське суспільство на порозі третього тисячоліття / За ред. М. О. Шульги. – К., 1999.
12. Фетисов А. С. Политическая власть: проблемы легитимности // Социально-политический журнал. – 1998. – № 1.
13. Фролов П. Роль ЗМІ у формуванні іміджу політика / П. Фролов // Українські варіанти. – 1998. – №1.
14. Черній А. М. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2013. – 426 с.
15. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: Підручник / П. П. Шляхтун. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 472 с

Тема 11. Політичний менеджмент

Питання для дискусії

- 1) Як співвідносяться між собою політика та управління?
- 2) Чим зумовлена політична поведінка і політична діяльність різних суб'єктів політичного процесу.
- 3) Який механізм прийняття політичного рішення та його основні етапи?
- 4) Основні напрями роботи з пресою підтримки кандидата на виборах.
- 5) Технологія політичного менеджменту в суспільствах перехідного типу.
- 6) Як взаємодіють політичні технології та механізми реалізації політичних рішень?
- 7) Визначте чинники, що впливають на ефективність діяльності і порівняйте їх з критерієм ефективності управління (на прикладі України).
- 8) Визначте роль бюрократії в ухваленні та реалізації управлінських рішень.
- 9) Проаналізуйте негативні тенденції бюрократизації політики та підміни її управлінням, а також правові засоби упередження й подолання негативних тенденцій.
- 10) Розкрийте взаємозв'язок лідерства та політичного менеджменту.

Завдання для самостійної роботи

- 1) Розкрийте особливості менеджменту в різних сферах людської діяльності.
- 2) Визначте межі допустимих дій у створенні негативного іміджу суперника під час виборчої кампанії.
- 3) Що таке маніпулювання суспільною свідомістю і як воно виявляється у політичній сфері?
- 4) Сформулюйте основні вимоги до роботи правлячої команди.
- 5) Проаналізуйте схему прийняття політичного рішення.
- 6) Дайте оцінку політичного ризику.

Логічні завдання та проблемні запитання

- 1) Охарактеризуйте роль реклами в політичному менеджменті. Сформулюйте призначення політичної реклами. Спробуйте виділити основні правила реклами (наприклад: «Висловлюйтесь просто», «Викладайте факти» і т. д.).
- 2) Опишіть привабливий образ кандидата на основі того, які якості виборці хотіли б у ньому бачити. Визначте, який тип іміджу політичного лідера Ви «обмалювали»:
об'єктивний;
суб'єктивний;
модельований.
- 3) С. Адамс (1722-1803 рр.) – один з організаторів визвольної боротьби англійських колоній, видатний діяч Американської революції – сформулював ряд принципів ведення політичної кампанії:
  - наявність організації, здатної очолити кампанію.
  - використання легко пізнаваних емоційних символів.
  - використання плакатів з емоційною символікою і легко запам'ятовується текстом.
  - постановка сценічних вистав та інших дій, що привертають увагу публіки, провокують дискусії та визначають громадську думку.
  - випередження опонентів в інтерпретації подій.
  - необхідність постійного впливу з використанням усіх можливих засобів комунікації.Що з перерахованого можна використовувати в сучасній політичній кампанії, що необхідно модернізувати, а що не актуально в даний час?
- 4) Назвіть і охарактеризуйте найбільш популярні технології і методи, використовувані фахівцями зі зв'язків з громадськістю.

Рекомендована література

1. Журавський В. Політична система України: особливості, фактори чинники права / В. Журавський // Віче. – 2000.– № 2.
2. Лясота Л. Причини відтворення авторитарних цінностей в Україні / Л. Лясота //Нова політика. – 2001. – № 5.
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М. : Фонд экономической книги "Начала", 1997. – 190 с.
4. Політологія : Підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.
5. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2014. – 426 с.
6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційні вимр / А. Романюк. – Львів : Тріада плюс, 2004.
7. Сакс Джефрі; Пивоварський Олександр. Економіка перехідного періоду: Уроки для України / Сакс Джефрі; Пивоварський Олександр / Пер. з англ. О. Пивоварський. – К. : Основи, 1996. – 345 с.
8. Шведа Ю. Політичні партії: Теорії політичних партій та партійних систем : Навч. посібник / Ю. Шведа. – Львів : Тріада плюс, 2004.
9. Шабров О. Ф. Политическая система в управлении обществом / О. Ф. Шабров // Государство и право. – 1994. – № 5.
10. Щедрова Г. П. Громадянське суспільство і соціально-демократична, правова держава: становлення, функції і тенденції розвитку в сучасній Україні / Г. П. Щедрова. – К., 1996.
11. Энтин Л. М. Разделение властей. Опыт современных государств / Л. М. Этин. – М., 1995.
12. Черній А. М. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2013. – 426 с.

Тема 12. Демократія в сучасному світі

Теми доповідей та рефератів

1. Сучасні концепції демократії.

2. Особливості побудови демократії в сучасній Україні.
3. Антична та сучасна демократія: порівняльний аналіз.
4. Вибори та референдум як форма прямої демократії.
5. Теорія поліархії Р. Даля.
6. Демократія: політичний ідеал і політична практика.
7. Теорія демократії А. Лейпхарта.

Питання для дискусії

1. Проаналізуйте вислів: «Є ринок – є демократія, немає ринку – немає демократії».
2. Які цінності демократії здаються Вам найбільш привабливими? Які протиріччя вони містять у собі?
3. Яким змістом збагатилося поняття демократії з часів античного світу? Було це прогресом демократії чи її псуванням?
4. Прихильником якої з форм демократії ви себе вважаєте і чому?
5. У якій формі демократії може реалізуватися право меншості на опозицію?
6. Які елементи (принципи) демократії є в Україні?

Логічні завдання та проблемні запитання

1. Чи можна стверджувати, услід за К. Марксом, що демократія є сутністю усякого державного устрою і що вона відноситься до всіх інших форм державного устрою, як рід відноситься до своїх видів?
2. Чому античну демократію називали «диктатурою більшості»? Сформулюйте умови, за яких перехід демократії у деспотію буде неможливий.
3. Які тенденції свідчать про посилення в Україні демократичного вектора політичного розвитку?
4. Що означає демократія як політичний світогляд?
5. Демократія існує як:
  - форма державного правління;
  - форма територіально-політичного державного устрою;
  - спосіб прийняття рішень у виконавчих органах влади.
6. Чи має рацію дискусія відносно питання про те, яка форма демократії - безпосередня чи представницька - більш прийнятна для сучасного суспільства?
7. Чи потребують демократизації всі види державної влади?

8. Чи достатньо існуючих форм демократії для демократизації основоположних видів державної влади?
9. Проаналізуйте значення компетентності й відповідальності для демократичної Держави; покажіть шляхи їхньої забезпечення.
10. Чи існує глобальна тенденція до прогресуючого утвердження демократії упродовж світової історії?
11. Які особливості мають мажоритарна та партисипаторна теорії демократії?
12. Характеризуючи поліархію як політичний режим, Р. Даль визначає сім основних інститутів, які сприяють її існуванню:
  - виборча влада;
  - вільні і справедливі вибори;
  - виборче право;
  - право бути обраним;
  - свобода висловлювати особисту думку;
  - альтернативна інформація;
  - організаційна самодіяльність.

Розкрийте зміст кожного інституту.

13. Режим без партій – це режим без демократії, так вважав Моріс Дюверже, а що Ви вважаєте основними ознаками демократії ?
14. З яким труднощами зустрілась Україна на шляху переходу від авторитарного режиму до демократії?
15. Оцінюючи перспективи розвитку демократії в сучасному світі, С. Хантінгтон в роботі «Третя хвиля: Демократизація наприкінці ХХ століття» сформулював наступні питання:
  - Чи є третя хвиля демократизації складовою частиною безупинної «глобальної демократичної революції», що, у кінцевому рахунку, набуває обмеженого (у просторі і в часі) характеру і стосується, передусім, тих країн, що в минулому вже мали певний демократичний досвід розвитку?
  - Чи можлива третя (реверсивна) хвиля авторитаризму?
  - Які перешкоди і можливості для розвитку демократії існують в країнах, що до 1990 р. не мали демократичних режимів?

Рекомендована література

1. Авторитаризм и демократия в развивающихся странах / В. Г. Хорос, Г. И. Мирский, К. Л. Майданик и др. РАН Ин-т Мировой экономики и международных отношений; отв. ред. В. Г. Хорос. – М. : Наука, 1996.
2. Бергев А. А. Политическая мысль древнегреческой демократии / А. А. Бергев. – М., 1966.
3. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібн/ [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
4. Кульчицький С. Еволюція державного устрою в Україні: від тоталітаризму до демократії / С. Кульчицький // Віче. – 1997. – № 1.
5. Медведчук В. Дух и принципы социал-демократии: украинская перспектива : пер. с укр./ В. Медведчук. – К. : Основні цінності, 2000.
13. Мироненко О. М. Проблема прав свобод і людини у давній політико-правовій думці / О. М. ироненко. – К., 1995.
6. Оніщук М. В. Співіснування та взаємодія безпосередньої демократії та представницької демократії як головна парадигма сучасного конституціоналізму / М. В. Оніщук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 11(61). – С. 5.
7. Політичні режими сучасності та перехід до демократії / С. Давимука, А. Колодій, Ю. Кужелюк та ін. – Львів, 1999.
8. Пшеворский А. Демократия и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке. Пер.с англ. / Под ред. проф. Бажанова В. А. / А. Пшеворский. – М. : «Российская политическая энциклопедия», 1999.
9. Семенов В. Г., Шульженко Ф. П. Формування ідеї громадянського суспільства та правової держави в західноєвропейській філософії XVII—XVIII століть / В. Г. Семенов, Ф. П. Шульженко. – К., 1995.
10. Трипольский В. Оголенный нерв демократии / В. Трипольский // Віче. – 1996.– № 1.

Тема 13. Виникнення і сутність геополітики.

Питання для дискусій

1. Розкрийте зміст кожного вектора сучасної української стратегії. Який з цих векторів вважається найпріоритетнішим? Чому?

2. Охарактеризуйте покликання України, як воно визначене в сучасних зарубіжних геополітичних концепціях. Чи відповідає воно інтересам незалежної української держави? Відповідь обґрунтуйте.
3. Розкрийте геополітичну детермінанту напруженості українсько-російських стосунків. Якими, на Вашу думку, є чинники оптимізації українсько-російських стосунків?
4. Які виклики та загрози незалежній українській державі приховує в собі кожний з її геополітичних векторів? Які заходи з убезпечення цих векторів передбачені українською геостратегією? Який з відомих Вам геополітичних векторів можна вважати найбезпечнішим для України? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання для самостійної роботи

1. Перерахуйте основні відмінності між біполярною та багатополлярною міжнародними системами. Яка з цих систем, на Вашу думку, більш ефективна для вирішення проблеми міжнародної безпеки? Обґрунтуйте свою думку.
2. З'ясуйте зміст понять: «велика шахівниця», «чорна дірка» (З. Бжезинський) та «зіткнення цивілізацій» і «роздерті країни» (С. Хантінгтон). Які реальні тенденції в сучасному світі відображають ці поняття?
3. Проаналізуйте геополітичний статус України та сформулюйте пріоритети і завдання української геополітичної доктрини, зумовлені цим статусом.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення політичного конфлікту.
2. Наведіть приклад парламентської, конституційної кризи.
3. Проаналізуйте політичне становище в Україні.
4. Дайте характеристику політичних засобів подолання конфліктів.
5. Консенсус – важливий фактор розвитку незалежної України.
6. Проаналізуйте основні типи конфліктів в Україні.

Рекомендована література

1. Гаджиев К. С. Введение в геополитику : Учебник / К. С. Гаджиев. – М. : Логос, 2003. – 432 с.
2. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібник / [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с. – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf

3. Дністрянський М. С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. С. Дністрянський. – Львів, 2003. – 145 с.
4. Лещенко Л. Національні інтереси України та її зовнішньополітична стратегія / Л. Лещенко // Політика і час. – 1993. – № 2.
5. Кудряченко А. І. Геополітика / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. – К. : МАУП, 2004. – 296 с.
6. Липа Ю. Призначення України / Ю. Липа. – Львів, 1992. – 87 с.
7. Маркус В. Атрибут самостійної держави. Зовнішня політика сучасної України / В. Маркус // Політика і час. – 1993. – № 2.
8. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри. Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика. Енциклопедія / За ред. Ю. Римаренка. – К., 1998.
9. Олійник Я., Степаненко А. Науковий статус геополітики / Я. Олійник, А. Степаненко // Україна та глобальні процеси: географічний вимір : Зб. наук. праць: В 3 т. – К., Луцьк, 2000. – Т. 3. – С. 121–125.
10. Політологія: підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.
11. Черній А. М. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2013. – 426 с.
12. Шаповал В. Державний лад країн світу / В. Шаповал. – К., 1999.
13. Шаблій О. І. Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій – Львів : ЛНУ, 2001. – 744 с.

Тема 14. Україна в міжнародних відносинах

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему: традиційне мислення і нове політичне мислення.
2. Що таке дипломатія? Які її завдання?
3. Назвіть головні принципи сучасної міжнародної політики.
4. Які основні компоненти включають національні інтереси України?
5. Проаналізуйте політичне становище в Україні.
6. Як співвідносяться поняття «мораль» і «міжнародна політика»? Наведіть приклади аморальності в міжнародній політиці однієї-двох держав світу.

7. Чи ідентичні поняття «зовнішня політика» і «міжнародна політика».
8. Чи є синонімами поняття «міжнародна політика» і «міжнародні відносини»?
9. Тривалий час аж до початку 90-х років існував двополюсний світ, який очолювали й уособлювали відповідно дві «наддержави» – США і СРСР. Куди перемістився полюсний центр після розпаду СРСР? В Росію? Чи інші країни? Аргументуйте свою відповідь.
10. Проаналізуйте тенденції трансформації конфліктів.

Темі доповідей та рефератів

1. Основні тенденції в розвитку міжнародних відносин в сучасному світі.
2. Проблеми глобалістики і криза цивілізації.
3. Головні напрями створення ефективної системи міжнародної безпеки.
4. Україна між Сходом і Заходом. Зовнішньополітичні орієнтири української держави.
5. Національна безпека України: проблеми і шляхи укріплення.
6. Генеза систем міжнародної безпеки.
7. Геополітика: предмет, структура, функції.
8. Українські геополітичні традиції.
9. Багатополлярність як нова геополітична модель світу.
10. Національні інтереси України: історія та сучасність.
11. Структура геополітичного простору.
12. Геополітична концепція С. Хантінгтона.

Логічні завдання

1. Як зв'язати інтеграційні процеси в сучасному світі та різноманітність потреб і інтересів окремих країн?
2. В чому виявляється дія тенденції посилення взаємозалежності сучасного світу?
3. Зробіть аналіз зовнішньополітичних розділів програм і платформ сучасних партій в Україні.
4. У західній політології теорія світової політики ґрунтується на понятті «національний інтерес». Сформулюйте національні інтереси України.
5. Охарактеризуйте пріоритетні напрямки зовнішньополітичної діяльності України.
6. Величина території і чисельність народонаселення держави багато в чому визначають місце країни в ієрархії міжнародних відносин, її політику на світовій арені. Серед держав сучасного світу виділіть три групи країн:
  - а). великі держави;

- б). держави – регіональні лідери;
- в). малі держави.

Підберіть як приклад по п'ять держав для кожної групи. Опишіть їх геополітичні інтереси, місце і роль у системі міжнародних відносин.

7. Проаналізуйте концепції геополітичної конфігурації Європи:

- а). «Європа тотожна Західній Європі»;
- б). «Європа від Польщі до Португалії» («Європа від Бреста до Бреста»);
- в). «Європа від Атлантики до Уралу»;
- г). «Гельсінська Європа». У чому причина різноманіття цих концепцій? Наскільки вони адекватно відбивають сучасні геополітичні процеси на Європейському континенті? У чому полягають їхні недоліки?

8. У. К. Клаузевіц – пруський генерал і військовий письменник, автор праці «Похід до Росії. 1812 рік.», дав концептуальне визначення війни як політичної технології – «війна є продовженням політики іншими засобами».

Зробіть аналіз вислову.

9. Американський політолог С. Хантінгтон вважає, що раніше війни велись між народами і країнами, то тепер вони будуть вестись між цивілізаціями й, перш за все, на релігійному ґрунті. Чи є правомірним це твердження? Які аргументи «працюють» на користь цього висновку?

ПРОЄКТ «Україна ХХІ ст. в «європейському домі».

Мета: сформувані комплексне уявлення про роль і місце України в інтеграційних процесах Європи в ХХІ столітті.

Об'єкт дослідження – сучасний стан життя українського народу в соціальній, культурній та освітній, економічній та політичній сферах.

Цілі дослідницької роботи:

- вивчити стан соціальної, культурної, економічної та політичної сфер життєдіяльності українського народу;
- розробити пропозиції щодо реформування політичної та економічної сфер життя суспільства;
- підготувати власну програмудій для прискорення ефективного шляху України до європейського співтовариства.

Вихідні джерела інформації – списки літератури до розділу «Міжнародна політика», інформація ЗМІ, статистичні дані соціологічних досліджень, законодавча джерельна база.

Основні методи дослідження: вивчення документів, літератури, матеріалів ЗМІ, соціологічне дослідження, анкетування, складання програм.

Етапи виконання проекту

1. Підготовчий:

а) створити чотири дослідницькі групи за напрямками: стратегічне партнерство як пріоритетний напрям зовнішньої політики України; шляхи реформування української економіки та інтеграція у світову економіку; різноманітність шляхів і форм соціального розвитку України; процес глобалізації культури та її вплив на формування громадянина світу;

б) спланувати роботу (визначити строки здійснення дослідження, завдання групам, час і місце обговорення проміжних результатів у групах).

2. Дослідницький:

робота в групах: аналіз матеріалів сучасних ЗМІ;

добір літератури з даної проблематики;

дослідження інтеграційних процесів в Україні шляхом соціологічного експерименту;

анкетування серед студентів з проблем майбутнього України;

підготовка пакету матеріалів з даної проблематики;

обробка результатів соціологічного експерименту;

обробка результатів анкетування;

підготовка пакету дидактичних матеріалів до теми.

3. Підсумковий:

проведення конференції «Україна ХХІ ст. в «європейському домі»;

проведення круглого столу «Європейські держави – рамки стратегічного партнерства з Україною»;

підготовка навчальної програми на основі матеріалів конференції та круглого столу «Етапи ефективного шляху України до європейського співтовариства».

Рекомендована література

1. Білоус А. О. Політико-правові системи: світ і Україна: Навч. Посібник / А. О. Білоус. – К.: Асоціація молодих українських політологів і політиків, 2000.

2. Бжезинский Зб. Великая шахматная доска / Зб. Бжезинский. – М., 1998.

3. Бандурка А. М., Греченко В. А. Влада в Україні на зламі другого і третього тисячоліть / А. М. Бандурка, В. А. Греченко. – Харків, 2000.

4. Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть? / М. С. Грушевський. – К., 1991. – 231 с.
5. Кремень В. Г., Табачник Д. В., Ткаченко В. М. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду) / Кремень В. Г., Табачник Д. В., Ткаченко В. М.. – К., 1996.
6. Литвин В. Політична арена України: дійові особи та виконавці / В. Литвин. – К.: Абрис, 1994.
7. Рудич Ф. М. Формування політичних структур в сучасній Україні: політологічний аналіз / Ф. М. Рудич // Український історичний журнал. – 1994. – № 2–3.
8. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2014. – 426 с.
9. Політологія : підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.
10. Стігліц Джозеф. Глобалізація та її тягар : Пер. з англ. / Джозеф Стігліц. – К. : Вид. дім «Км Академія», 2003. – 252 с.
11. Тарасов Е. Н. Государство как институт политической системы / Е. Н. Тарасов // Социально-политический журнал. – 1994. – № 1–2.
12. Томенко М. В. Українська перспектива: історико-політологічні підстави державної стратегії / М. В. Томенко. – К.: Логос, 1995.
13. Цыганков П. А. Международные отношения / П. А. Цыганков. – М., 2012.
14. Черній А. М. Політологія : Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К. : Міленіум, 2013. – 426 с.

Тема 15. Політичний тероризм

Питання для дискусії

1. Прийнято вважати, що ідея нового світового порядку породжена війною в Перській затоці. Які аргументи на користь цієї думки Ви можете привести ?
2. Ознайомтеся з матеріалами Круглого столу «Уроки 11 вересня: проблеми глобальної, регіональної та національної безпеки» (Київ, 23 квітня, 2002 р.). Які корективи внесли події 11 вересня 2001 р. у проблему нового світового порядку ? Який сценарій вирішення цієї проблеми, на Ваш погляд, найбільше відповідає цим корективам ? Відповідь обґрунтуйте.

3. Розкрийте зміст феномену «зіткнення цивілізацій», як його визначив С. Хантінгтон. Наскільки правомірно, на Вашу думку, пояснювати сучасні локальні конфлікти за допомогою цього феномену? Відповідь обґрунтуйте.
4. Якім, на Вашу думку, має бути механізм подолання цивілізаційних конфліктів та запобігання їм? Які реалії сучасного світу заважають виробленню такого механізму? Відповідь обґрунтуйте.
5. Серед причин виникнення тероризму виділяють політичні, релігійні, ідеологічні, економічні, соціально-економічні. Які з них найбільш впливовіші у сучасному світі, та чи стимулює виникнення тероризму політика «подвійних стандартів»?

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте зміст сучасних глобалізаційних процесів. Мутація яких геополітичних чинників ними спричинена? У який спосіб, на Вашу думку, держава має вирішувати, з огляду на таку мутацію, проблему безпеки своєї території? Відповідь обґрунтуйте.
2. Схарактеризуйте прояви глобалізації в різних сферах суспільного життя та спробуйте сформулювати основні парадокси глобалізації. Які, на Ваш погляд, причини цих парадоксів та можливі наслідки їх невирішеності?
3. Проаналізуйте відомі Вам сценарії нового світового порядку. Яке місце відводиться Україні в кожному з них?

Рекомендована література

1. Бардін О. М. Насильство, війна, тероризм як способи розв'язання конфліктної ситуації: політологічний аналіз сутності понять / О. М. Бардін // Людина і політика. – 2003. – № 3 (29). – С. 89-92.
2. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібник / [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
3. Шубін С. П. Психологічні чинники сучасного політичного конфлікту / С. П. Шубін // Наукові праці. Політичні науки. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2002. – Вип. 12. – Т. 25. – 172 с.
4. Бабієва А. Політичне насилля: теоретичний аспект / А. Бабієва // Політичний менеджмент. – 2005. – № 5 (14). – С. 161-168.
5. Канцір В. С. Сутнісний та змістовний аспекти політичного тероризму / В. С. Канцір // Часовис Київського університету права, 2010. – № 4. – С. 266–270.

6. Дорошенко А. Проблема тероризму у сучасному політичному процесі [Електронний ресурс] / А. Дорошенко. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-11478.html>
7. Кучинська О. Л. Політичні проблеми глобального тероризму [Електронний ресурс]. / О. Л. Кучинська. – Режим доступу: http://otherreferats.allbest.ru/political/00038296_0.html] / О. Л. Кучинська. – К., 2009. – 37с.
8. Коршунов В. О. Політичний тероризм: інформаційні методи боротьби [Електронний ресурс]. / В. О. Коршунов. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=policy&id=428&start=1
9. Ясько А. Тероризм як форма політичної боротьби / А. Ясько // Політика і час. – 2002. – № 2.

Теми рефератів

1. Політична проблематика в Київській Русі.
2. Політичні концепції в Києво-Могилянській академії.
3. Проблема конституційно-державного устрою.
4. Просвітители про державу і суспільство.
5. Кирило-Мефодієвське товариство про державно політичний лад.
6. Проблеми демократії, держави і політичних відносин в соціально-політичній думці України другої половини ХІХ ст.
7. Початок і перша половина ХХ століття: проблеми національного відродження і державності.
8. Актуальна проблематика політичної науки в Україні.
9. Ідеї українського національно патріотизму в роботах Лесі Українки.
10. Громадський і політичний діяч М. Міхновський.
11. Модель української державності М. Сціборського.
12. Державницька концепція С. Томашівського.
13. Націонал-демократичний напрямок української політичної думки у поглядах С. Дністрянського.
14. Політичні доктрини античності.
15. Розвиток античної думки в Середньовіччі.
16. Відродження: суть та вплив на розвиток політичної думки. Н. Макіавеллі.
17. Політичні ідеї Нової доби, сучасна політична думка. Просвітництво.
18. Формування принципів політичного лібералізму.
19. Марксистська політична думка. Соціал-демократичні концепції.

20. Консерватизм та лібералізм як системи соціально-економічних та політичних поглядів. Лібералізм як ідеологія та «проект суспільства».
21. Анархізм – модель бездержавного суспільства. Теорія еліт і соціал-дарвіністські концепції. (теорія еліт В. Парето, концепція політичного класу Г. Моска, закон «залізної олігархії» Р. Міхельса, теорія «зацікавлених груп» А. Бентлі).
22. Теорія бюрократії, типологія влади М. Вебера.
23. Технократичні концепції (М. Дюверже, О. Тоффлер, Дж. Гелбрейт).
24. Генеза політичних ідей. Історична карта України: між Заходом і Сходом. Національно-визвольна боротьба.
25. Соціальний стан і природа козацтва.
26. «Гетьманське самодержавство» – створення християнської козацької республіки (конституція П. Орлика).
27. Утворення козацько-гетьманської держави (Б. Хмельницький), укладення Переяславської угоди, Березневі статті про державний устрій в Україні.
28. Боротьба проти колонізації України Російською імперією (І. Виговський, П. Дорошенко, І. Мазепа, П. Полуботок).
29. Києво-Могилянська академія як центр формування національної свідомості.
30. Політична думка Нової доби.
31. Розвиток ідей соціального та національного визволення.
32. Кирило-Мефодіївське товариство (М. Костомаров, П. Куліш, В. Белозерський).
33. Політико-правові погляди Т. Шевченка.
34. Ліберально-демократичні ідеї М. Драгоманова. І. Франко і марксизм.
35. Соціал-демократичні погляди Л. Українки. Політичні концепції українських мислителів початку ХХ ст.
36. Теорія національного самовизначення М. Грушевського.
37. Державницька ідея В. Вінченка.
38. Політико-правові ідеї Д. Донцова.
39. Монархічно-гетьманська концепція В. Липинського.
40. Політична реклама та її види в сучасних маркетингових технологіях.
41. Технологія і організація виборних кампаній: зарубіжний і вітчизняний досвід.
42. Основні напрями роботи з пресою групи підтримки кандидата на виборах.
43. Технологія політичного менеджменту в суспільстві перехідного типу.
44. Особливості міжнародних політичних відносин на сучасному етапі.
45. Інтеграція України в європейські і євроатлантичні структури: прагнення і реалії.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ для самостійної роботи студентів.

Тематичний блок №1. Історія політичних та правових вчень

Вкажіть правильну відповідь.

Варіант 1

1. До яких витоків сходять політико-правова думка у стародавніх народів на Сході і Заході?

- A. теологічним;
- B. раціональним;
- C. космогонічним;
- D. міфологічним;
- E. земним.

2. Як називається вавилонський політико-правовий пам'ятник XVIII в до н. е.?

- A. Заратустра;
- B. Закони Хаммурапі;
- C. Дао;
- D. Маат;
- E. Повчання Птахотепа.

3. У який час з'являється загальна тенденція до раціоналістичної трактування соціально-політичних явищ у всіх культурних центрах світу?

- A. в першій половині II тисячоліття до н. е.;
- B. в I тисячолітті до н. е. ;
- C. у другій половині II тисячоліття до н. е. ;
- D. в першій половині III тисячоліття до н. е. ;
- E. у другій половині III тисячоліття до н. е.

4. Дайте коротке визначення міфічного теїзму.

- A. теогонія;
- B. теологія;
- C. атеїзм;
- D. теогностика;
- E. неотомізм.

5. Під впливом яких уявлень сформувалася і розвивалася політико-правова думка в Стародавній Індії?

- A. язичницьких;
- B. індуїстських;

- C. буддистських;
- D. ведичних;
- E. міфологічних і релігійних.

6. До якого періоду відноситься оформлення політико-правового пам'ятника Індії – «Законів Ману!»?

- A. до I в. до н. е.;
- B. до II ст. до н. е.;
- C. до III в. до н. е.;
- D. до IV ст. до н. е.;
- E. до V ст. до н. е.

7. Хто в VI ст. до н. е. в Індії виступив з критикою положень Вед, Упанішад і брахманістської ідеології?

- A. Дхамма;
- B. Чанакья;
- C. Ашока;
- D. Будда;
- E. Каутілья.

8. Назвіть засновника Даосизму.

- A. Конфуцій;
- B. Мао-цзи;
- C. Лао-цзи;
- D. Шан-ян;
- E. Хань-фей

9. Хто зіграв фундаментальну роль у всій етичній і політичній думки Китаю?

- A. Мао-цзи;
- B. Шань-ян;
- C. Хань-фей;
- D. Шень Бу-хай;
- E. Конфуцій

10. У якому трактаті викладені основні ідеї давньокитайського легізму?

- A. «Шань Цзюнь-шу»;
- B. «Хань Фей-цзи»;
- C. «Лунь-юй»;
- D. «Дао Де цін»;
- E. «Джаммапада».

Варіант 2.

1. Назвіть твір Платона, де конструюється ідеальна держава.

- A. «Протагор»;
- B. «Держава»;
- C. «Політик»;
- D. «Софіст»;
- E. «Парменід».

2. Назвіть твори Аристотеля, присвячені політико-правовій тематики.

- A. «Закони»;
- B. «Крітон»;
- C. «Протагор»;
- D. «Держава»;
- E. «Політика», «Афінська політика», «Етика».

3. В яких творах Цицерона розглядаються проблеми держави і права?

- A. «До самого себе»;
- B. «Про природу речей»;
- C. «Про державу», «Про закони»;
- D. «Закони»;
- E. «Політика».

4. Назвіть твір Ф. Аквінського, де він розглядає питання держави, закону, права.

- A. «Захисник світу»;
- B. «Про вільну волю»;
- C. «Про правління володарів»;
- D. «Про град Божий»;
- E. «Політика».

5. Що є осередком держави, на думку Ж. Бодена?

- A. фабрика;
- B. селянське господарство;
- C. сім'я;
- D. громада;
- E. феод.

6. Назвіть найвідоміший твір Т. Джефферсона.

- A. «Шлях права»;
- B. «Замітки про штат Вірджинія»;

- C. «Здоровий глузд»;
- D. Декларація незалежності США;
- E. Конституція

7. Кількісно-якісний критерій розподілу форм державного устрою увів:

- A. Аристотель;
- B. Платон;
- C. Цицерон;
- D. Аврелій Августин
- E. Макіавеллі.

7. Автором теорії «природних невідчужуваних прав людини», що увійшла у французьку «Декларацію прав людини і громадянина» (1789 р.), був:

- A. Дж. Локк;
- B. Т. Гоббс;
- C. Ш.-Л. Монтескьє;
- D. Вольтер;
- E. Ж.-Ж. Руссо.

8. Філософську критику «казарменого комунізму» зробив у своїх роботах:

- A. К. Маркс;
- B. Ш. Фур'є;
- C. Л. Фейєрбах;
- D. Р. Оуєн
- E. Сен-Сімон

9. Автором ідеї розподілу права є:

- A. Аристотель;
- B. Дж. Локк;
- C. Ш.-Л. Монтескьє;
- D. Т. Гоббс;
- E. Ж. -Ж. Руссо.

10. Хто ніколи б не підписався під висловом: «Держава є досконалий союз вільних людей, ув'язнений заради дотримання права і загальної користі»?

- A. І. Бентам;
- B. Г. Гроцій;
- C. Дж. Локк;
- D. Т. Гобс
- E. К. Маркс.

Тематичний блок №2. Політична влада

Варіант 1

1. Легальність - це ...

- A. Законність;
- B. Суверенність;
- C. Антонім легітимності;
- D. Справедливість рішень влади;
- E. Синонім легітимності;
- F. Довіра до влади.

2. Термін «politics» підкреслює таку сторону політики, як ...

- A. Зміст;
- B. Процес;
- C. Форму;
- D. Ефективність.

3. Визначення політики як концентрованого виразу економіки характерно для ...

- A. Либертаризму;
- B. Марксизму;
- C. Інституціоналізму;
- D. Синергетики.

4. Відмінні ознаки політичної влади:

- A. обрання всім народом;
- B. високий рейтинг;
- C. моно центричність;
- D. публічність;
- E. верховенство;
- F. авторитет.

5. Чи є управління природними та суспільними процесами функцією політики?

- A. Ні;

В. Так.

6. Визначення влади як узагальненого посередника властиво _____ теорії влади.

- A. Реляціоністської;
- B. Ціннісної;
- C. Системної;
- D. Біхевіоралістської.

7. Установіть відповідність між типами панування і використовуваними якостями для владарювання

- A. традиційне – вшанування;
- B. харизматичне – емоції;
- C. раціонально-легальне – розум.

8. Уявлення про те, що влада легітимна, означає, що вона ...

- A. володіє достатньою кількістю ресурсів;
- B. підтримується більшістю громадян;
- C. діє в інтересах впливових соціальних верств;
- D. є законною.

9. Морфологічне властивість політики ...

- A. інклюзивність;
- B. темпоральність;
- C. наявність елітарних і неелітарних кіл;
- D. асиметричність;
- E. топологічність.

10. За сферами прояву влада ділиться на:

- A. олігархічну;
- B. автократичну;
- C. сімейну;
- D. державну;
- E. виконавчу.

Варіант 2.

1. За способами взаємодії суб'єкта та об'єкта влади вона поділяється на:

- A. партійну;
- B. соціальну;
- C. авторитарну;
- D. законодавчу.

2. Владу в якості міжособистісного відношення, що дозволяє одному індивіду змінювати поведінку іншого, розглядають і визначають:

- A. телеологічні концепції;
- B. сублімаційні трактування;
- C. реляціоністські визначення;
- D. структурно-функціоналістські інтерпретації

3. Кратології вивчає ...

- A. kleptomaniю;
- B. корупцію;
- C. бюрократію;
- D. владу;
- E. ідеології.

4. Нормативні ресурси влади, згідно типології А. Етціоні, це ...

- A. цінності суспільства;
- B. правоохоронні органи і суди;
- C. нормативно-правові акти;
- D. засоби впливу на ціннісні орієнтації та норми поведінки людини.

5. Ресурси влади - це засоби, за допомогою яких ...

- A. суб'єкт влади підпорядковує об'єкт влади;
- B. суб'єкт влади управляє іншим суб'єктом влади;
- C. експлуатуються суб'єкти влади;
- D. об'єкт влади підпорядковує суб'єкт влади.

6. Представники теорії опору ...

- A. Н. Луман і К. Дойч;
- B. Дж. Кетлін і М. Крозье;
- C. Д. Картрайт і Дж. Френч;
- D. Д. Ронг і М. Роджерс.

7. Структура влади складається з:

- A. механізму зворотного зв'язку;
- B. суб'єкта влади;
- C. пільг і привілеїв чиновників;
- D. коштів влада;
- E. об'єкта влади;
- F. категорій державних посад.

8. Макрополітика формується _____ відносинами:

- A. міжособистісними;
- B. зовнішньополітичними;
- C. внутрішньодержавними відносинами;
- D. між груповими.

9. Універсальні властивості політичної влади:

- A. асиметричність;
- B. куммулятивність;
- C. ідеологічність;
- D. інверсійні.

10. З погляду теорії соціального обміну, влада ґрунтується на _____

- A. дефіцитних ресурсах;
- B. силі;
- C. престижі й авторитеті правителів;
- D. вірі в незвичайні якості керівника;
- E. високому обмінному курсі валют.

Тематичний блок №3 Політична система

Варіант 1

1. У якому столітті було введено в науку поняття «політична система суспільства»?
  - A. XII;
  - B. XIII;
  - C. XIX;
  - D. XX.
2. Хто з учених ввів поняття «політичної системи суспільства» в політології?
  - A. Д. Істон;
  - B. Г. Алмонд;
  - C. А. Родіонов;
  - D. П. Шаран.
3. Що на думку вітчизняних політологів є серцевиною політичної системи суспільства?
  - A. Держава;
  - B. Політична влада;
  - C. Політика;
  - D. Політична культура.
4. Скільки функцій існує в зарубіжній політичній науці на думку Д. Істона і Г. Алмонда?
  - A. 3;
  - B. 4;
  - C. 5;
  - D. 6;
5. Які типи політичної системи виділяє Г. Алмонд?
  - A. англо-американська, європейсько-континентальна, доіндустріальна, тоталітарна;
  - B. демократична, авторитарна, універсальна;
  - C. мусульманська, християнська, конфуціанська;
  - D. все вищезазначене.
6. Які функції виконує держава?
  - A. правові та соціальні;
  - B. розвитку культури та охорони правопорядку;
  - C. внутрішні і зовнішні;
  - D. всі вище зазначені.
7. Демократичне, тоталітарна і авторитарна держава це:
  - A. форма правління;

- V. територіально-адміністративний устрій;
- C. політична культура;
- D. політичний режим.

8. Для цього політичного режиму характерно: головна роль у вирішенні всіх питань управління суспільства належить державі та її органам, панує одна правляча партія і ідеологія:

- A. демократичний режим;
- V. деспотичний режим;
- C. анархічний режим;
- D. тоталітарний режим.

9. Для цього політичного режиму характерно: багатопартійність, політичний та ідеологічний плюралізм:

- A. ліберальний режим;
- V. автократичний режим;
- V. тоталітарний режим;
- C. демократичний режим.

10. Які функції відносяться до функцій «входу», за Г. Алмондом?

- A. розробка норм законів, застосування норм, контроль за дотриманням норм;
- V. економічна, внутрішні і зовнішні;
- C. політична соціалізація, артикуляція інтересів, агрегування інтересів, політична комунікація;
- D. все вище зазначене;

Варіант 2

1. Які функції відносяться до функцій «виходу», за Г. Алмондом?

- A. розробка норм законів, застосування норм, контроль за дотриманням норм;
- V. політична соціалізація, артикуляція інтересів, агрегування інтересів, політична комунікація;
- C. економічна, внутрішні і зовнішні;
- D. все вищезазначене.

2. Політичні системи бувають:

- A. внутрішні і зовнішні;
- V. основні і допоміжні;
- C. західні і східні;

D. відкриті і закриті.

3. Які політичні системи виділяють?

- A. тоталітарні, авторитарні, демократичні;
- B. латиноамериканські, європейські, східні;
- C. національні, командні, соціальні;
- D. радикальні, центральні, окружні.

4. Для цієї політичної системи характерно: використання жорстких засобів вирішення соціальних і політичних проблем, централізація управління, придушення регіональної та особистісної автономії:

- A. авторитарна;
- B. англо-американська;
- C. тоталітарна;
- D. демократична.

5. У відповідності до Конституції України наша держава є демократичною, унітарною, правовою державою з ... формою правління:

- A. республіканська;
- B. монархічна;
- C. тимократична;
- D. ліберальна.

6. Ким вперше була розроблена системна модель політичної системи суспільства:

- A. К. Маркс, Ф. Енгельс;
- B. Д. Істон;
- C. Л. Берталанфі;
- D. Г. Алмонд, К. Дойч.

7. Ким була розроблена структурно-функціональна модель політичної системи:

- A. Г. Алмондом;
- B. К. Дойчем;
- C. Д. Істоном;
- D. Л. Берталанфі

8. Ким була розроблена інформаційно-кібернетична модель:

- A. Г. Алмондом;
- B. К. Дойчем;
- C. Л. Берталанфі;
- D. Д. Істоном.

9. З яких наук в політологію прийшло поняття «система»:

- A. географія та історія;
- B. соціологія та педагогіка;
- C. математика та фізика;
- D. біологія і кібернетика.

10. Два типу легітимності політичної системи, за Д. Істон:

- A. дифузна і інструментальна;
- B. функціональна і легальна;
- C. легітимна і легальна;
- D. традиційна і харизматична.

Тематичний блок №4. Демократія

Варіант 1

1. Дослівно демократія означає:

- а) народовладдя; б) державна влада; в) суспільна влада; г) громадська влада.

2. Поняття «демократія» у науковий обіг ввів:

- а) Геродот; б) Аристотель; в) Сократ; г) Платон.

3. Демократія характеризується:

- а) участю усіх громадян в управлінні суспільними та державними справами, у формуванні органів влади;
- б) підпорядкованістю більшості волі меншості при прийнятті рішень та їх виконанні;
- в) пріоритетом прав держави над правом людини;
- г) формуванням законодавчих органів влади зверху;
- д) наявністю політичного консенсусу.

4. До якої форми демократії належить «референдум»?

- а) пряма; б) представницька.

5. Встановіть відповідність між теоріями демократії та їх авторами:

- 1) Гаetano Моска; 2) Джеймс Менсбридж; 3) Роберт Даль;
- а) партисипаторна теорія; б) елітарна теорія; в) плюралістична теорія демократії.

6. Хто одним із перших розробив основні ідеї теорії громадянського суспільства?

- а) Огюст Конт; б) Освальд Шпенглер; в) Георг Гегель; г) Карл Маркс.

7. Громадянське суспільство – це:

- а) система політичних інститутів та організацій;

- б) система суспільних інститутів та встановлюваних ними неполітичних відносин, які покликані забезпечити умови для самореалізації індивідів та їх об'єднань;
- в) політично-територіальна організація публічної влади всього народу;
- г) соціалізоване суспільство;
- д) одержавлене суспільство.

8. При якому політичному режимі громадянське суспільство впливає на державу?

- а) демократичному; б) тоталітарному; в) авторитарному; г) теократичному.

9. Які відносини не входять до структури громадянського суспільства?

- а) економічні відносини; б) релігійні відносини; в) мораль; г) міждержавні відносини.

10. Доповніть речення: «Економічними засадами громадянського суспільства є наявність ... у всій багатоманітності форм».

- а) державної власності; б) акціонерної власності; в) особистої власності; г) приватної власності.

Варіант 2

1. Демократія це:

- а) форма політичного життя, заснована на легальному типі легітимності влади;
- б) форма державно-політичного устрою, заснована на визнанні народу як джерела і суб'єкта влади;
- в) влада, яка приймається масами і спирається на їх добровільну згоду підкорятися її велінням;
- г) політичний режим, що відрізняється високим ступенем політичної конкуренції еліт і високим рівнем політичної участі.

2. На яких соціальних цінностях ґрунтується колективістська концепція демократії?

- а) необмеженість влади більшості над меншістю і окремою особистістю;
- б) розподіл влади, створення системи противаг і балансів;
- в) пріоритет прав особистості над правами держави.

3. Основним змістом демократії є:

- а) права і свободи особистості;
- б) виборність основних органів влади;
- в) влада більшості над меншістю.

4. Кому належить таке визначення демократії: «Правління народу, здійснюване народом і для народу»?

- а) У. Черчиллю;

- б) А. Лінкольну;
- в) Платону.

5. Хто чіткіше інших висловив суть класичної теорії демократії?

- а) Ж.-Ж. Руссо
- б) Й. Шумпетер
- в) Платон
- г) О. Конт

6. Продовжить цитату Платона: «Демократія п'янить свободою і тому незабаром на зміну їй приходять ...»

- а) олігархія;
- б) аристократія;
- в) тиранія;
- г) гегемонія.

7. Яка ідеологія несумісна з демократією:

- а) лібералізм;
- б) націонал-соціалізм;
- в) соціал-демократія;
- г) комунізм.

8. Чим принципово розрізняються авторитаризм і демократія?

- а) виборність органів влади;
- б) плюралізмом форм власності;
- в) наявністю громадянського суспільства;
- г) боротьба з інакомисленням.

9. У чому найголовніше відмінність ліберальної демократії від класичної? іберальна демократія – це...

- а) представницька;
- б) гарантує права меншин і особистості;
- в) джерелом влади вважає народ;
- г) забезпечує право на примус.

10. Партиципаторна модель управління в політиці націлена на ...

- а) залучення до процесу політичного управління максимально широкого кола громадян;
- б) закритий, елітарний стиль керівництва;
- в) втілення в життя анархічних принципів;
- г) затвердження диктатури.

Тематичний блок №5. Теорія еліт

Варіант 1

1. Хто з названих нижче вчених є одним з творців концепції політичної еліти?

- а) Т. Гоббс;
- б) Г. Моска;
- в) М. Бакунін.

2. Політичну еліту складають:

- а) керівники виробництва;
- б) керівники держави;
- в) високопоставлені чиновники державного апарату;
- г) провідні діячі культури;
- д) професійні парламентарії.

3. Чільну роль в правлячій групі держави займає:

- а) економічна еліта;
- б) політична еліта;
- в) ідеологічна еліта;
- г) військова еліта.

4. Хто є автором теорії, що розглядає лідера, як ізольований від конкретних соціальних умов феномен?

- а) Ф. Гальтон;
- б) Т. Парсонс;
- в) Гегель.

5. Легальне лідерство ґрунтується на:

- а) вірі в наявність у людини виняткових якостей;
- б) строгому дотриманні законів і норм;
- в) високому рівні добробуту народу;
- г) переконанні в правомірності раціонально встановлених норм гуртожитки,
- д) вірі в законність існуючого порядку та його «розумність».

6. Яке лідерство іноді називають бюрократичним?

- а) традиційне;
- б) легальне;
- в) формальне.

7. Теорія «визначальної ролі послідовників» припускає, що лідерство є:

- а) функцією групи;
- б) засноване на знанні лідером психології натовпу;

- в) компенсацією комплексу неповноцінності особистості;
- г) функцією соціально-політичної ситуації.

8. За стилем своєї взаємодії з навколишнім середовищем лідери можуть бути:

- а) загальнонаціональні;
- б) демократичні;
- в) революційні.

9. Який стиль управління характерний для демократичного лідера?

- а) вимагає єдиноначальності, монопольної влади;
- б) створює атмосферу доброзичливості та співпраці, персональної відповідальності підлеглих за доручену справу;
- в) надіється на адміністративно-командні методи управління;
- г) поважаючий закони і громадську думку.

10. Автором теорії олігархічної влади – «залізного закону олігархії» є:

- а) М. Вебер;
- б) Г. Лассуелл;
- в) Р. Міхельс;
- г) Г. Моска.

Варіант 2

1. Системою рекрутування політичної еліти є ...

- а) пропорційна;
- б) мажоритарна;
- в) антрепренерська;
- г) позапартійна.

2. Визначення політичної програми дій шляхом інтегрування нових ідей, що відображають інтереси окремих класів і верств, - це _____ функція еліти.

- а) комунікативна;
- б) стратегічна;
- в) організаторська;
- г) креативна.

3. Функція політичного лідера, яка полягає в обґрунтуванні правомірності існування політичного режиму як режиму лідера, називається функцією ...

- а) легітимації політичного порядку;
- б) соціального арбітражу;

- в) соціального патронажу;
- г) мобілізації та інтеграції.

4. У закритих елітах виявляється тенденція геронтократії. Що означає в цьому контексті термін геронтократія?

- а) влада наймудріших;
- б) влада престарілих;
- в) влада героїчних людей;
- г) влада філософів.

5. Хто сформулював закони, що відображають зв'язок партійних і виборчих систем?

- а) М. Дюверже;
- б) Р. Арон;
- в) В. Парето;
- г) Г. Моска.

6. Характерною концепцією особистісно-ситуаційного напрямки, яка говорить, що лідер - це не хто інший, як виразник очікувань зовнішньої по відношенню до нього групи послідовників, є:

- а) реляційна теорія;
- б) теорія конститuentів;
- в) ринкова теорія;
- г) теорія рис.

7. Яка з перелічених нижче еліт не входить до складу правлячої еліти:

- а) політична еліта;
- б) бізнес-еліта;
- г) бюрократична еліта;
- д) інформаційна.

8. Який вищий прошарок підприємницько-фінансової групи суспільства:

- а) бізнес-еліта;
- б) правляча еліта;
- в) контр еліта;
- г) квазіеліта.

9. У чому полягає особливість макиавелістського підходу до аналізу еліти?

- а) визнання основним фактором походження;
- б) розгляд еліти як правлячого класу безвідносно до моральних чи інших якостей людей, що входять до її складу

в) представник еліти зобов'язаний суворо дотримуватися законів і бути прикладом для підданих.

10. Суть якої теорії елітизму виражена у формулі: «Еліта повинна правити, щоби влада народу вижила»?

- а) структурно-функціональна;
- б) макиавелістська;
- в) демократична.

Типові завдання для підсумкової контрольної роботи

Варіант № 1

1. Поняття політики. Політика як суспільне явище.
2. М. Драгоманов – основоположник політичної науки в Україні.
3. Політична свідомість: зміст, структура, типологія.

Варіант № 2

1. Політична думка Античності.
2. Консервативний напрямок політичної думки в Україні в першій половині ХХ ст. В. Липинський.
3. Типологія політичних еліт. Теорія еліт Д. Донцова та В. Липинського.

Варіант № 3

1. Політична думка Стародавнього Риму.
2. Демократичний напрямок політичної думки в Україні в першій половині ХХ ст.
3. Теорія еліт. Г. Моска, В. Парето..

Варіант № 4

1. Ідеальна держава Платона.
2. Державницька ідея В. Винниченка.
3. Класифікація та функції політичного лідерства.

Варіант № 5

1. Демократичні вчення Ж-Ж. Руссо.
2. Типологія політичних систем.
3. Характеристика тоталітарного режиму.